

ĐỨA TRẺ, DÁNG HÌNH TƯƠNG LAI CỦA MỖI CHÚNG TA

LÊ MINH

Trong những thời xa xưa, trẻ con là cái bóng của người lớn, chỉ được cúi đầu vâng theo và phục dịch cho dù đứa trẻ ấy đã trưởng thành, đã lập gia đình, thì khi các bậc ông bà cha mẹ còn cùng sống chung trong một đại gia đình, tứ đại đồng đường thì người đó vẫn chỉ là đứa trẻ, vẫn phải nương bóng, vẫn không có quyền độc lập.

Ngày nay, nhiều thế hệ trẻ đã ra đời từ sau cách mạng tháng Tám, được nuôi dưỡng trong mô hình gia đình mới, dân chủ, bình đẳng, những thế hệ trẻ ấy càng về gần đây càng thông minh, càng đẹp và đang xuất hiện những trẻ "thần đồng". Cũng như trong cuộc kháng chiến lâu dài bảo vệ tổ quốc, đã xuất hiện biết bao gương mặt anh hùng là tuổi thơ. Đứa trẻ hôm nay đã rất khác xưa, dành được vị trí công dân độc lập, ngay từ khi vừa mới lọt lòng mẹ.

Song dù ở thời kỳ nào cũng vậy, kể từ khi gia đình bắt đầu hình thành với hai vợ chồng trẻ, đến việc ra đời đứa con - dù mới còn là bào thai, thì mối quan hệ vợ chồng đã mang những nội dung và ý nghĩa sâu sắc hơn trước rất nhiều. Cả hai cùng dốc tâm lực cho một hy vọng: đứa con. Mọi việc làm, mọi tính toán đều phải nhằm mục đích dài lâu hơn trước. Họ gắn kết với nhau càng chặt chẽ và tình yêu giữa hai người không bị chia sẻ bớt đi cho người thứ ba, mà ngược lại, được nhân lên vì có người thứ ba xuất hiện. Khác với ngoài xã hội, khi một tập thể phải nhận thêm một người, thì mọi quyền lợi, tình cảm bị chia sẻ loãng bớt đi. Nhưng trong gia đình, dù là tăng lên thành ba người, rồi bốn người hoặc hơn nữa, thì giữa họ với nhau vẫn chỉ khăng khít là một, mà một với sức mạnh được nhân lên. Nhờ có đứa trẻ, sức chống chọi để tồn tại vợ chồng biến đổi về chất, họ gắn kết với nhau càng chặt chẽ và trở nên năng động hơn, thông minh hơn, dũng cảm hơn, có kiến thức rộng hơn. Những cá tính và tài năng của họ được bộc lộ rõ nét. Tính nhân hậu trong mỗi con người được nuôi dưỡng và phát triển, sự quên mình vì người khác được hình thành cụ thể và được nhân lên. Họ đón nhận tất cả những nhọc nhằn bằng sự tự nguyện, bởi đó là tình yêu và hạnh phúc của cuộc sống vợ chồng đang được mở rộng ra và dài lâu hơn. Quả như vậy, rất nhiều thế hệ trẻ ra đời trong xã hội chúng ta đã được đón nhận như là nguồn sáng của hạnh phúc, là bông hoa thơm của cả gia đình, là con chim hót líu lô, là tiếng cười, là câu nói xóa đi mọi bất đồng vô nghĩa giữa vợ và chồng, giữa chồng và vợ và bố mẹ già. Đứa trẻ luôn luôn đánh thức những bóng dáng tuổi thơ của mỗi người trong gia đình, làm cho người cao tuổi bớt cần cỗi, trẻ lại, yêu đời hơn và có thêm sức lực để chống đỡ trước những gian nan khó khăn của cuộc sống. Trước sự phát triển của đứa trẻ, người lớn luôn luôn được bổ sung những quan điểm sát mới do trẻ đem đến, những tình cảm mới do trẻ tạo ra. Một gia đình không có trẻ thơ, đó là điều bất hạnh. Một xã hội thờ thế hệ trẻ mai một dần, đó là một xã hội đang đi tới cái chết.

Song không phải tất cả mọi người trong xã hội chúng ta đều có hạnh phúc được sinh hạ những đứa trẻ để cuộc đời mình có sự nối tiếp. Đất nước ta trải qua những cuộc chiến tranh kéo dài đã gây nên biết bao bất bình thường trong cuộc sống con người, cuộc sống gia

đình. Cách đây gần ba mươi năm (1966) có một chuyện đã xôn xao dư luận. Tại một nông trường chè, chỉ có 275 phụ nữ trong các đội sản xuất. Một tuần có hai lần, một ô tô vào chỗ chè rồi đi ngay. Nông trường không có đàn ông. Rồi lần ấy người ta điều động đến đây một đại úy thương binh để làm kế toán và thủ kho. Chỉ sau một năm, nông trường này có 11 cái bụng. Một phiên tòa được lập để xét xử tội của anh đại úy này. Hội trường Hội phụ nữ tỉnh được mời ngồi ghế hội thẩm. Đúng ngày mở phiên tòa, hơn hai trăm phụ nữ ở nông trường tự ý bỏ việc đi bộ ra thành phố. Dù bị ngăn cản, họ cứ kéo ào vào tòa, và mười một cái bụng chiếm ghế hàng đầu. Sau khi tòa luận tội anh đại úy, thì một bà bụng to nhất thét lên: "Các ông là đồ dã man, các ông muốn để chúng tôi chết già ư? Chúng tôi ép anh ấy. Mười một người chúng tôi là người may mắn nhất, chúng tôi sẽ phân công nhau ngồi tù thay anh ấy". Ngày ấy anh đại úy đã bị kỷ luật và điều độ nơi khác. Nhưng về sau này luật pháp của nước ta đã có điều bổ sung: những trẻ không có cha được đối xử bình đẳng với mọi trẻ khác. Người đàn bà không bị truy hỏi, bố đứa trẻ ấy là ai. Thì một vấn đề khác nữa mới được đặt ra cho hôm nay, nếu một người đàn bà có đến hai, ba con ngoài giá thú thì xã hội sẽ giải quyết thế nào?

Song vẫn có một điều cần phải được mọi người quan tâm. Đó là những đứa trẻ thiệt thòi, chỉ có quan hệ mẹ con và thiếu bố (do mẹ không có chồng, do bố mẹ ly hôn, hoặc do bố chết sớm), sự phát triển của đứa trẻ sẽ thế nào? Ai thay bố? Hoặc nếu là ngược lại, ai sẽ thay mẹ, nếu không còn mẹ (mẹ chết, hoặc mẹ đi lấy chồng khác, bỏ con). Trong những kết quả điều tra về trẻ bụi đời, những trẻ không còn nơi đi về ấy, phần lớn đã từ những gia đình tan vỡ mà người đàn bà hoặc người đàn ông không chèo chống nổi, hoặc tự ý buông chèo. Rồi từ đó đã tạo ra nguồn gốc dẫn trẻ em đến tội phạm và tệ nạn xã hội.

Vậy trẻ thơ đang cần gì ở chúng ta? Chúng ta đều đã biết, dù sinh trong hoàn cảnh nào thì mọi trẻ đều rất giống nhau, cần sự áp ủ nâng niu của người lớn, trước tiên là của cha mẹ, bởi sức lực trẻ thơ còn rất mong manh. Trẻ cần sự yên tâm và ổn định để phát triển, bởi tất cả những sóng gió đều gây cho trẻ những mối nghi hoặc, những hãi sợ và phải sớm tìm cách đối phó trong khi trí khôn của trẻ còn chưa hình thành và vô cùng non nớt. Sự biến động ở tuổi thơ sẽ xảy ra trong lứa tuổi nhỏ này, nếu trẻ sớm gặp giống bão phủ phàng.

Giống bão không chỉ cho đời gây trực tiếp đến bé, mà còn những giống bão người lớn gây cho nhau và bé là người chứng kiến, giống bão giữa người lớn với nhau rồi dội xuống bé là người hứng chịu, giống bão khi người lớn muốn loại trừ nhau và bé bỗng hóa thành vật cản, giống bão khi người lớn vấp phải cảnh quá nghèo khổ và bé biến thành kẻ ăn bám, cái đuôi nhiều phương khó chịu. Cái tội cái vạ trữu nặng trên vai người lớn, của thừa không ai mong đợi. Đứa trẻ trong những hòa cảnh ấy đã bị vùi dập, bị đẩy ải và bằng trí khôn non nớt của mình, bé nhạy cảm và bé tự quyết định thái độ sống tùy theo cá tính và sức lực của mình. Những trẻ mà chúng ta thường gọi là hư hỏng, gai góc, liều lĩnh, phá quấy...bắt đầu khi mới sinh ra cũng như biết bao trẻ khác, ngây thơ, đáng yêu và cho ta biết bao hy vọng.

Việc chăm sóc trẻ nên người qua các lứa tuổi, qua những chặng đường đòi hỏi cha mẹ và những người thân trong gia đình một tấm lòng vì trẻ, dù gặp hoàn cảnh trở trêu nào, cũng phải vì trẻ. Vì trẻ thơ là vô tội. Trẻ thơ cũng là một con người và nuôi dưỡng trẻ cần một kiến thức nhất định về tâm sinh lý trẻ, một thời gian nhất định trong ngày dành cho trẻ. Trồng một loại cây, nuôi một loại con, người ta còn phải đi học mới đạt được những năng suất lý tưởng. Nuôi một con người, có bộ não để nghĩ, có một trái tim để rung động, tức là một sinh vật có đời sống phức tạp cao cấp hơn nhiều mà không cần phải học một

ngày nào sao, không phải dành cho nó một thời gian nào trong ngày sao?

Cùng chơi với trẻ, cùng học nói với trẻ, trả lời những câu trẻ hỏi, giảng giải những điều trẻ muốn biết hoặc làm chưa đúng, hướng dẫn trẻ biết làm các việc cho cá nhân mình và cho người khác, không nuông chiều làm thay để trẻ biến thành ông vua, hoặc quá khắt khe coi trẻ như của tội, của nợ. Đứa trẻ là dáng hình tương lai của mỗi chúng ta. Đào tạo trẻ theo kiểu nào thì xã hội tương lai sẽ mang hình thù như thế. Vì vậy ngay từ bây giờ cần hỗ trợ các bậc cha mẹ, kiến thức cũng như những điều kiện vật chất khác để ngay từ trong gia đình, đứa trẻ đã được đào tạo theo hướng của tương lai.

Một quan điểm rất cần được nhất quán trong các bậc cha mẹ về cách nhìn nhận đứa trẻ. Dù trẻ là từ máu thịt của cha mẹ sinh ra, dù đứa con suốt đời còn nhận sự che chở của cha mẹ, thì con vẫn là một *cơ thể độc lập đang phát triển*. Quan hệ giữa cha mẹ và con cái vừa là quan hệ của người có công ơn sinh thành, nhưng còn có một quan hệ nữa mà đứa trẻ ngay từ nhỏ đã cần được như thế: quan hệ trong sự *tôn trọng và dân chủ*. Bởi một con người chỉ có thể phát triển đến tối đa, khi nó ý thức được độc lập của nó.

Khoảng cách giữa các hệ đang là một vấn đề cần sớm được rút ngắn. Thông thường con người ta đến một tuổi nào đấy, dễ hay quên đi những gì mà tuổi thơ mình hằng xây đắp. Rồi cuộc sống đầy bon chen khó nhọc hoặc bất hạnh đã làm cho con người thô cứng đi, mòn thối dần, thậm chí cục súc. Khoảng cách giữa các thế hệ doãng dần, đã trở nên một nguyên nhân khiến cho hạnh phúc gia đình không bền chặt như xưa nữa. Chúng ta thường nghe các bậc cha mẹ than phiền, đứa con càng lớn càng xa mình.

Vậy là đứa con xa mình hay là chúng ta tụt lùi lại, nên xa cách với con? Lại một vấn đề phải đặt ra: trong một gia đình, làm sao đi tới trình độ văn hóa của các thành viên cùng phát triển đồng đều, để khoảng cách giữa các thế hệ xích lại gần nhau hơn. Đó là điều lý tưởng. Đang hình thành những mẫu hình gia đình mà ở đó văn hóa con người đang phát triển và văn hóa gia đình cũng phát triển theo hướng mọi thành viên gia đình đều tiến bộ, đều được phát huy hết tiềm năng, trí tuệ và cảm xúc của mình. Xã hội tương lai, chính là xã hội của sự đua tranh trí tuệ, và chính vì thế văn hóa gia đình cũng phải xây dựng trên nền tảng ấy.

Một vấn đề liên quan đến trẻ nhỏ mà mỗi khi nhắc đến trẻ, ai cũng quan tâm., đó là việc giáo dục trẻ. Có nhà nghiên cứu còn coi nội dung giáo dục gia đình chủ yếu là việc giáo dục trẻ với ý nghĩa hạn hẹp: người lớn dạy dỗ trẻ con.

Quả thực trong cuộc sống làm người ở lứa tuổi ban đầu ấy - như một tờ giấy trắng, trẻ rất cần được chỉ bảo dìu dắt để hiểu để hiểu được điều hay lẽ phải, hiểu mọi khuôn phép sống, hiểu nếp nhà, tạo thói quen, nếp nghĩ, nếp cảm xúc, trau dồi những hiểu biết, những ý thức nhân bản, thẩm mỹ... Tóm lại, biết cách ăn ở ứng xử, biết cách đi đứng nói cười, biết cách học, cách làm, cách yêu thương, giận ghét... cùng như trau dồi mọi kiến thức cần cho sự sống làm người.

Song sự giáo dục gia đình có một khía cạnh khác nữa cũng không kém phần quan trọng. Đó là sự giúp đỡ lẫn nhau để hoàn thiện mình giữa những thành viên không còn là đứa trẻ, để trong gia đình mọi người được sống với nhau yên vui, hạnh phúc, trong yêu thương và tôn trọng, đã cùng tiến bộ. Ở khía cạnh giáo dục gia đình" này, cũng đứa trẻ giữ một vai trò không nhỏ. Sự có mặt của trẻ trong gia đình luôn nhắc người lớn ý thức về tương lai, về tình cảm nhân hậu, gìn giữ cho người lớn những khoảng cách để luôn luôn gần với cái nhân bản. Trước trẻ nhỏ, người lớn không thể tùy nghi hành động, vì đã là tấm gương cho trẻ noi theo: cho trẻ so sánh với những điều đã được dạy dỗ. Bởi trẻ cần được tin và thật yên tâm với những người lớn quanh mình. Và nhất là bởi bản thân trẻ đã là sự trong

trắng đến sáng ngời, như một bài học sống không lời, luôn luôn đi cạnh ta để thức tỉnh. Giáo dục trẻ trong thời đại hôm nay không thể rập khuôn với kiểu giáo dục trẻ ở thời xưa cũ: người lớn nắm tay trẻ dắt đi. Trẻ hôm nay cần được hiểu cặn kẽ mọi điều để tự sáng tạo trong sự vâng lời, để tự biết hành động. Trẻ cần người lớn hiểu mình, cùng bàn bạc với mình để tìm ra những giải pháp, để chia sẻ, để khích lệ và hướng dẫn.

Nói tóm lại, cha mẹ với con cái vừa là quan hệ người đã sinh thành, vừa là quan hệ người bạn tin cậy và thân thiết nhất.

Tạo cho trẻ ngay từ nhỏ ở trong gia đình ý thức tự lập trong suy nghĩ trong hành động, đó là cách giúp trẻ khi lớn lên trở thành người có bản lĩnh, dám chịu trách nhiệm, và có cá tính. Đó là những yếu tố rất cần cho con người phát triển trong tương lai.

Hà Nội, ngày 20 tháng 5 năm 1994